

Realitat i sentiment

Teoría de la cordura y de los hábitos del corazón ofereix un repertori d'hàbits del cor o, en altres paraules, de relacions i aspectes de la vida humana que donen forma al paisatge interior de la intimitat, i consistència i sentit al que podem entendre per realitat.

L'objectiu declarat d'aquest llibre és mostrar els supòsits que prefiguren i fan possible tota visió del món, i que Higinio Marín anomena, utilitzant una ex-

pressió de Tocqueville, els «hàbits del cor». Aquests hàbits del cor formen la xarxa dels supòsits de tota posició vital i filosòfica. Per a l'autor és necessari ex-

TEORÍA DE LA CORDURA Y DE LOS
HÁBITOS DEL CORAZÓN

HIGINIO MARÍN

COL·LECCIÓ «ENSAYOS»

283 PÀGINES / 978-84-92913-71-8 / 20 EUROS

EDITORIAL PRE-TEXTOS, VALÈNCIA, 2010

posar argumentalment aquests supòsits per aconseguir un coneixement consistent i digne de crèdit. Un dels fils con-

ductors del seu llibre és que no hi ha un punt de vista exempt de supòsits, i que si s'aconsegueix, no tindria interès per als humans, que només «*podemos comprender y dejarnos interesar por la objetividad mediada histórica, cultural y subjetivamente*».

El coneixement humà, per tant, no depèn de l'exempció, sinó de l'exposició o exhibició dels supòsits. En qualsevol argument filosòfic sobre alguns dels aspectes definitius d'una visió del món o de la pròpia filosofia, l'orientació vital del subjecte que argumenta resulta posada en joc.

En els capítols d'aquest llibre Higinio Marín ressegueix la sèrie d'hàbits del cor, que resulten decisius per a configurar qualsevol certa visió del món. Es tracta tant d'analitzar els supòsits com de portar a terme un assaig filosòfic sobre algunes regions constitutives de la intimitat humana: el seny i el sentit comú, les relacions amb el nostre origen, la vocació i la llibertat, les relacions paternofilials, el record dels morts, les relacions sexuals, els viatges, l'hospitalitat i la dependència humana, el tre-

ball, les festes i els balls, la culpa, la rancúnia i el perdó, l'admiració, el desig de saber i, finalment, l'esperança.

Aquests són alguns dels hàbits del cor que ens permeten habitar i donar forma simultàniament al món i a la nostra condició d'humans, perquè la nostra posició cognitiva davant del món no és indiferent a la nostra comprensió vital de les relacions sexuals o de la mort. El que anomenem realitat és una modalitat de la presència humana en el món habilitada des de la intimitat i els seus hàbits. Aquests hàbits formen part, per tant, dels supòsits que fan possible el coneixement de la realitat.

En definitiva, *Teoría de la cordura y de los hábitos del corazón* constitueix un conjunt de meditacions filosòfiques sobre la intimitat i els hàbits que la constitueixen, inevitablement vinculats a la configuració del record i la memòria. Aquests hàbits es poden diferenciar en hàbits objectius, la «tradicició», i hàbits subjectius, que Higinio Marín proposa anomenar «cor».

□ Enric Iborra
Lletres Valencianes, n° 29

Els valencians del vuit-cents i el clima (sempre canviant)

Durant vora tres dècades Armando Alberola ha centrat el seu esforç investigador en la lluita dels valencians de l'època moderna per adaptar-se a les condicions d'aridesa i irregularitat pluviomètrica del món mediterrani. Aquest bagatge, dispers en nombroses publicacions, ara guanya presència i coherència presentat en forma d'assaig històric.

QUAN LA PLUJA NO SAP PLOURE

ARMANDO ALBEROLA ROMÀ

251 PÀGINES / 978-84-370-7624-9 / 18 EUROS

PUV, VALÈNCIA, 2010

El segle XVIII marcà una inflexió en el comportament climàtic observat a Europa. Després d'un llarg període fred, conegut com la Petita Edat del Gel, les temperatures iniciaren un suau ascens que sembla lleument accelerat als nostres dies. El canvi de tendència, unit a la concurrència d'events extraordinaris –sequeres i inundacions principalment– causà considerables problemes a una societat bàsicament agrícola i en conseqüència, molt dependent de la meteorologia.

De com els valencians d'època moderna s'adaptaren als rigors d'un clima equívocament percebut com a bondadós, Alberola ja havia deixat constància en treballs centrats en terres alacantines, particularment en la plurisecular tasca que portà al desenvolupament de l'horta d'Alacant, nodrida pel magnífic embassament de Tibi. Aquesta llui-

ta centra el primer dels quatre capítols del llibre, que s'endinsa posteriorment en la descripció de les dues situacions extremes més recurrents, la reiteració de llargs períodes extremadament secs i el sobtat impacte de les pluges torrencials i els desbordaments fluvials. Alberola examina ací l'impacte del clima sobre el sistema productiu i la resposta de la societat del vuit-cents, a cavall entre el recurs als sermons i les rogatives *pro pluvia* i unes primerenques memòries científiques sobre meteorologia.

Més avant, la ciutat de València i la seua defensa front les revingudes del Túria és objecte d'una anàlisi detallada, centrada en un episodi concret, les riuades de la tardor del 1776. El 23 d'octubre i els dies 4 i 5 de novembre el riu Guadalaviar experimentà dues importants crescudes, els efectes de les quals foren magnificats per centenars de troncs que les *companyes* de ganxers transportaven riu avall des de Santa Cruz de Moya. Es tracta d'un text publicat per l'autor a la Revista de Historia Moderna al 2005, ací lleument modificat per ajustar-se al decurs del llibre. En ell es posa de relleu un conflicte històric entre una activitat econòmica de beneficis immediats i la prevenció del risc d'inundació, un debat que dissortament presenta encara una recurrència massa freqüent: recor-

dem per exemple, les recents discussions sobre l'urbanisme i les inundacions al tràgic episodi del riu Girona de 2007.

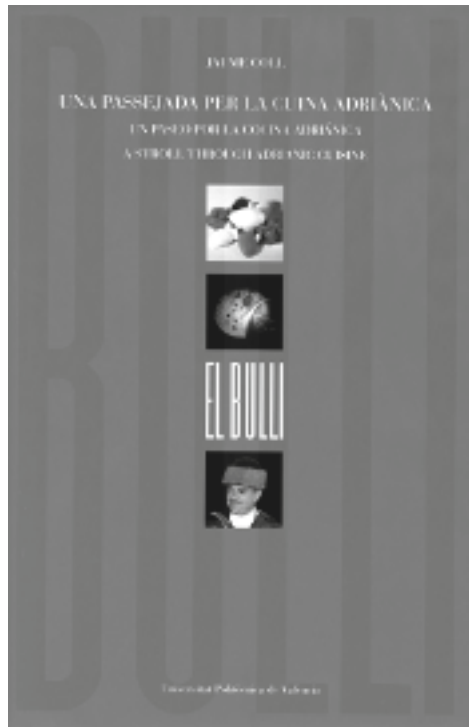
El darrer bloc del llibre se centra en un període molt concret, el darrer quart del segle XVIII, una etapa caracteritzada per la concurrència de fenòmens extrems coneguda pels historiadors del clima com l'*anomalia de Maldà*. Alberola documenta aquest episodi a partir de les notícies de diversos events a terres valencianes i a la resta de la península Ibèrica. Les dificultats generades per la successió inusual de sequeres, pedregades i riuades es descriuen en paral·lel als entrebancs trobats per la política de reformisme agrarista llavors engegada per Jovellanos.

El llibre pren versos de Raimon com a fil per cosir títol, introducció i conclusions: «la pluja no sap ploure... Qui portarà la pluja a escola». Sense desmerèixer la llicència poètica, emperò, la lliçó que ens deixa entre línies l'autor és clarament la contrària: deixem que ploiga com siga i fem que vagen els homes a escola.

□ Carles Sanchis Ibor
Lletres Valencianes, n° 29

Viatge apassionat a l'univers d'El Bulli

Ferran Adrià i El Bulli han protagonitzat en els darrers vint anys una vertadera revolució conceptual en l'àmbit de l'alta cuina i han esdevingut el principal referent, a escala internacional, de la gastronomia d'avantguarda. Aquest text glosa, de forma planera i apassionada, les seues indiscutibles aportacions.

UNA PASSEJADA PER LA CUINA ADRIÀNICA

JAUME COLL

128 PÀGINES / 978-84-8363-579-7 / 46,80 EUROS

UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE VALÈNCIA, VALÈNCIA, 2010

És tracta d'una acuradíssima edició de la laudatio pronunciada per Jaume Coll, professor de la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona, amb motiu de la investidura de Ferran Adrià com a Doctor Honoris Causa de la Universitat de València, el passat 21 de juny de 2010, a proposta del seu Departament de Tecnologia d'Aliments.

La laudatio repassa cronològicament l'evolució creativa del restaurant des de l'arribada d'Adrià l'any 1985; una evolució que l'autor divideix en tres etapes de nou anys cadascuna. La primera estaria protagonitzada per la transició del cuiner des de la imitació de la *nouvelle cuisine* –seguint l'estela de creadors com Guérard, Chapel o Outhier– fins a la seua adopció d'uns procediments propis de creació que es fonamentarien inicialment sobre tres eixos: relectura de plats populars, inspiració cercada en camps no necessàriament culinaris –amb el temps s'hi descobrirà decisiva, per exemple, l'influència de les arts plàstiques– i l'associació d'ingredients basada, com subratlla Coll, en el «paladar intuïtiu». La segona etapa, l'inici de la qual l'autor situa el 1994 amb la primera de les creacions conceptuals d'Adrià, l'escuma, vindria marcada per una intensa efervescència creativa que acabarà donant forma als trets fonamentals del seu discurs innovador: és

el moment de la deconstrucció, els *fal·sos*, la pols gelada i la definitiva revolució en l'arquitectura del menú. La tercera etapa, iniciada el 2003 amb la creació dels *aires* i que es clourà aquest estiu amb l'aturada indefinida de l'activitat del restaurant, seria la de la maduresa creativa i el reconeixement generalitzat: Adrià ja ha creat un llenguatge personal i intransferible i n'expandeix els seus límits fins més enllà de l'imaginable. No resulta estrany, doncs, que el creador demane un temps de recés i reflexió.

El volum, editat en català, castellà i anglès i amb una cura exquisita dels detalls –les guardes reproduïxen, per exemple, una carta antiga de la casa–, es completa amb una selecció de textos procedents del treball inèdit de Coll *Les veus d'El Bulli* –que remarquen la importància d'altres protagonistes: el matrimoni Schilling, fundador del negoci, Juli Soler, «el gran capità», i Albert Adrià, encarregat dels postres– i una col·lecció fotogràfica amb una tria dels vora mil set-cents plats creats per Adrià entre 1985 i l'actualitat: una fefaent demostració, gràfica, aclaparant i definitiva, de per què el cuiner d'El Bulli és considerat un dels artistes més importants i influents dels nostres temps.

□ Josep Vicent Frechina
Letres Valencianes, n° 29

L'exili científic republicà

Cap a finals dels anys 1930 centenars de científics de l'estat espanyol marxaren a l'exili. Quines implicacions van tenir aquests esdeveniments sobre la ciència espanyola i internacional?

EL EXILIO CIENTÍFICO REPUBLICANO

JOSEP L. BARONA (ED.)

427 PÀGINES / 978-84-370-7831-1 / 35 EUROS

PUV, VALÈNCIA, 2010

En els últims anys s'ha fet un esforç important des de diferents estaments de la societat tant per recuperar la memòria com per analitzar els esdeveniments ocorreguts a l'estat espanyol al llarg dels anys trenta del passat segle xx. Resultaria realment difícil referir-se de manera detallada a la gran disparitat d'iniciatives que s'han impulsat en aquest sentit. Però possiblement estarem d'acord què entre les aproximacions considerades fins el moment, aquelles que han centrat la seua anàlisi en l'impacte que va tenir la ruptura propiciada per l'alçament feixista de 1936 sobre l'activitat científica no han estat particularment majoritàries.

El exilio científico republicano contribueix de manera decidida a omplir aquest buit en la història recent de la ciència espanyola. Sense ser, clar està, la primera obra que es refereix a aquesta qüestió, és sens dubte una de les que ho fan amb una major profunditat. El llibre col·lectiu pren com a punt de partida

el congrés internacional «El exilio científico republicano. Un balance histórico 70 años después» celebrat al Palau Cerveró (València) el novembre del 2009. Aquella trobada va agrupar a gran part dels màxims especialistes i va propiciar la confluència d'anàlisis i perspectives ben diverses per tal d'avaluar de manera més completa les dimensions de la ruptura de 1939. Aquesta disparitat d'anàlisis i perspectives ha estat traslladada al llibre per donar un resultat altament satisfactori.

El exilio científico republicano parteix d'una valoració de l'important projecte reformador que s'havia impulsat a la Península Ibérica a partir de començaments del segle xx. Aquest projecte reformador va donar lloc a l'anomenada Edat de Plata de la ciència espanyola, amb la qual emergiren nous centres d'investigació i la comunitat científica espanyola va establir noves connexions internacionals per superar el retard tants cops denunciats al si de la polèmica de la ciència espanyola. Aquest context il·lusionant va rebre, però, un cop fatal amb el final de la Guerra Civil. Les principals institucions per a la promoció de la recerca científica com la Junta para la Ampliación de Estudios o l'Institut d'Estudis Catalans van deixar de ser operatives i centenars de científics, tot incloent experts internacionals de primera línia, van

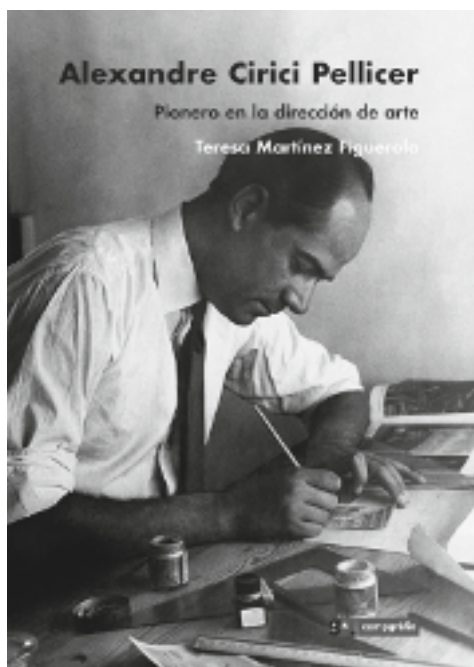
haver de marxar a l'exili o patiren les penúries de l'exili interior. Així queda reflectit en aquesta obra.

El llibre inclou un text introductori del coordinador de l'obra, J. Ll. Barona, i més d'una vintena de texts preparats per bona part dels participants al congrés de València. Els texts inclouen en la seua majoria una aproximació biogràfica amb la qual recuperar de l'oblit la contribució dels científics que van haver de patir aquell terrible desenllaç. La major part d'aquests són presentats per especialistes però també s'hi inclouen alguns testimonis de familiars que complementen els primers. Però el llibre no es limita a aquesta tasca. A més a més inclou originals aproximacions que ens permeten obtenir una representació més completa de: l'important contribució que realitzaren els exiliats en els estats receptors; el biaix de gènere en el restabliment professional dels exiliats; les interessants iniciatives impulsades pels exiliats per tal de mantenir una potencial comunitat científica espanyola en l'exili, etc. L'anàlisi d'aquesta darrera qüestió ha propiciat, d'altra banda, la preparació d'un cd que acompanya el llibre i que inclou els exemplars de la principal publicació impulsada pels exiliats, la revista *Ciencia*.

□ Ximo Guillem Llobat
Lletres Valencianes, n° 29

La cara oculta de Cirici Pellicer

En su «biografía gráfica», Teresa Martínez nos descubre la obra como creativo publicitario de Alexandre Cirici, uno de los intelectuales y animadores culturales más importantes de nuestro siglo xx. O de cómo introducir la modernidad en la publicidad.

ALEXANDRE CIRICI PELLICER.
PIONERO EN LA DIRECCIÓN DE ARTE

TERESA MARTÍNEZ FIGUEROLA

280 PÁGINES / 978-84-96657-20-5 / 28 EUROS

CAMPGRÀFIC, VALÈNCIA, 2010

Tuvimos noticia de Alexandre Cirici Pellicer (1914-1983) con algo más que rigor tras la lectura de la biografía que del personaje trazó Narcís Selles Rigat (*Alexandre Cirici. Una biografía intelectual*, Afers, Catarroja, 2007). El libro en cuestión, no en vano, recibió el premio de la Associació Catalana de Crítics d'Art y una considerable atención en los medios especializados. Por si fuera poco, la misma editorial que publicó este libro hizo lo propio recientemente con una selección de artículos del crítico de arte y personaje fundamental en la cultura catalana del siglo xx: *Viure l'art, transformar la vida* (2010).

Teniendo en cuenta estos datos y sin tener un conocimiento exhaustivo previo del protagonista de estos libros, podríamos hacernos una idea de la magnitud, la importancia que su figu-

ra tuvo en todo el tiempo en que llevó a cabo su labor pública como teórico del arte. Y aún más: la actualidad que pueda tener hoy día su versátil, novedoso, inmenso legado.

Siendo esto así, cabe repararse en la aparición de este nuevo estudio sobre una faceta poco conocida de Alexandre Cirici: la de creativo o publicista, que desembocará a su vez en su afán por participar en la modernización del mundo del diseño, contribuyendo, para ello, en el impulso de empresas mayores como la prestigiosa Escola Eina (con Ràfols Casamada y otros), resultado de la escisión de Elisava.

En el estudio que lleva a cabo Teresa Martínez Figuerola, una «biografía gráfica», en palabras de Anna Calvera, encontramos, pues, el resultado de esa otra ocupación suya. Desde sus tempranas incursiones en el mundo de la ilustración y la edición (cuando niño confeccionaba manualmente sus libros, que firmaba como Titella) a sus trabajos más elaborados (v. g., de 1958 a 1964 se encargó de los anuncios de la perfumería de Antonio Puig), el resultado permite no sólo vislumbrar las influencias (Bauhaus, surrealismo...) sino también apreciar los resultados en un momento en que en España el creativo publicitario se encontraba con

una absoluta falta de tradición, de referentes. Ante tal panorama, Cirici tuvo sin embargo la suerte de conocer de primera mano la obra de Ricard Giralte Miracle.

Esto es sólo un esbozo de una obra, la suya como creativo en estudios barceloneses como Zen o Pan, a la que dedicó buena parte de su vida y que le permitió, una vez desechada su carrera en la arquitectura, cuyos estudios la guerra civil le impidió acabar, volcar algunas de sus inquietudes artísticas. Y apoyar y reivindicar, aunque pueda parecer inverosímil, y desde plataformas como la revista *Destino*, en la que aparecían muchos de sus anuncios, la obra artística de Dau al Set.

Sólo nos queda esperar la reedición algún día de sus memorias, que vieron la luz precisamente en la editorial Destino en los años 70.

□ *Rafa Martínez*
Lletres Valencianes, nº 29

Sobre cine y todo lo demás

Benjamín Rivaya y Luis Zapatero coordinan este volumen colectivo sobre el cine en relación con las distintas esferas y perspectivas del saber. Veintiún colaboradores procedentes del campo de la enseñanza de las diversas ramas del conocimiento abordan la relación del cine con diferentes disciplinas, de las matemáticas a la historia. Una filmografía y bibliografía completan cada una de las aportaciones a este libro tan extenso como discontinuo que interesará, y a tramos instruirá, a los amantes del cine.

LOS SABERES Y EL CINE

BENJAMÍN RIVAYA Y LUIS ZAPATERO (ED.)

670 PÁGINES / 978-84-9985-006-1 / 41 EUROS

TIRANT LO BLANCH, VALÈNCIA, 2010

Benjamín Rivaya, profesor de Filosofía del Derecho de la Universidad de Oviedo, y Luis Zapatero, profesor de Geografía e Historia del IES Alfonso Moreno, de Brunete, Madrid, son los coordinadores de este extenso volumen colectivo sobre las relaciones del cine con las distintas ramas del saber. La cara y la cruz del libro obedecen en parte al hecho de pertenecer a una misma medalla: la gran cantidad de autores y sus diversas perspectivas. Empezando por la cruz, el alto número de capítulos y colaboradores convierte en casi inevitable el solapamiento y la reiteración de algunos contenidos. Asimismo predominan los títulos más recientes en perjuicio de las películas clásicas del periodo mudo y los primeros tiempos del cine

sonoro y hablado. En el capítulo sobre el cine y los valores morales, titulado impropia­mente «El cine y los valores» aunque no trata de valores estéticos ni religiosos, se prescinde de un autor primordial desde el punto de vista ético, Charles Chaplin, cuya dimensión moral ha sido estudiada entre otros por W. Benjamin y S. Eisenstein, quien en su *Charlie Chaplin* caracteriza el personaje de Charlot como el epítome de la oculta integridad del hombre común frente a la falsa decencia de los ricos y poderosos de la tierra. El capítulo sobre religión y cine dedica media página a una banalidad *splatter* como *La pasión de Cristo* de Mel Gibson y nada a magistral *La pasión de Juana de Arco* de Dreyer. En un libro sobre imágenes en movimiento se echa en falta alguna imagen detenida que explicitara ciertas tesis y al tiempo aligerara estas casi setecientas páginas de texto nudo. También convendría haber unificado la filmografía, estableciendo al final del volumen en qué páginas se mencionan las películas examinadas en los distintos capítulos, pues encontrar el título de un film buscando el rastro a través de veintiún índices distintos resulta desalentador.

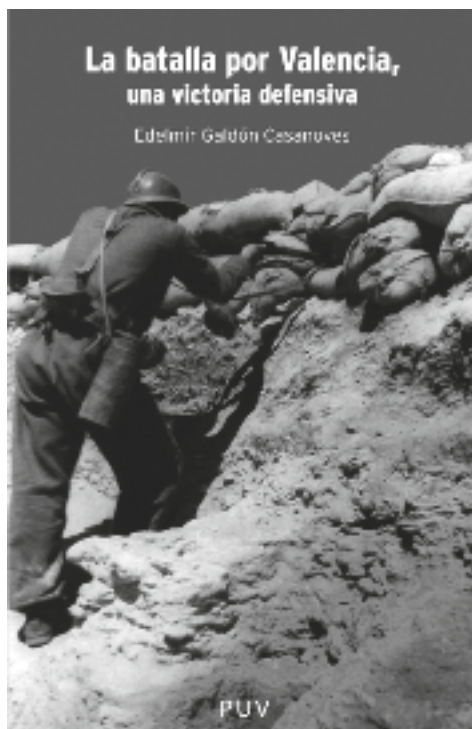
En el haber del libro debe ponerse la amplitud y riqueza de perspectivas.

Aparte de la especial relevancia de aportaciones concretas como la de Rodríguez-Muñiz, M. Díez o de S. Palacios, y del razonable nivel medio de la mayoría, el amante del cine puede encontrar en él una especie de enciclopedia resumida y ordenada, no por palabras, sino por temas y saberes. Así, en el capítulo «Derecho y Cine» hallará un útil censo y breve análisis de las películas con argumento jurídico, además de una interpretación argumentada de esa relación. Algo parecido cabe señalar del resto de capítulos que vinculan el cine a la historia, filosofía, estética, ética, religión, música, pedagogía, psicología, economía, antropología, física, matemáticas, política, periodismo o deporte. La mayoría de ellas recoge de manera casi exhaustiva la producción fílmica de los últimos años, de forma que obtenemos también una fiel impronta de las actuales sensibilidades y tendencias cinematográficas. El libro tiene, por último, una utilidad práctica para los enseñantes de todas las disciplinas, los cuales disponen a partir de ahora de una valiosa información sectorial sobre las principales obras cinematográficas que podrán emplear a la hora de ilustrar sus exposiciones respectivas.

□ Miguel Catalán
Lletres Valencianes, nº 29

La batalla per València

La batalla per València, ha estat un dels temes militars de la guerra civil espanyola que menys interès ha desvetllat entre els estudiosos de la literatura històrica valenciana en general i de l'esmentada guerra fratricida en particular. D'aquí l'atractiu del present llibre.

**LA BATALLA POR VALENCIA,
UNA VICTORIA DEFENSIVA**

EDELMIR GALDÓN CASANOVES

285 PÀGINES / 978-84-370-7955-4 / 35 EUROS

PUV, VALÈNCIA 2010

El fet d'haver interessat tan poc aquest tema als investigadors, ha dut a Edelmir Galdón Casanoves (l'Alcúdia, 1953) a publicar *La batalla por Valencia, una victoria defensiva*. Per a tots els qui ens hem apassionat pel paper tan important que va tenir València en temps de la segona República Espanyola i, sobretot, durant la guerra civil ja coneixíem les múltiples activitats que va tenir com a capital literària i cultural principalment els anys 1936 i 1937, gràcies al llibre de Manuel Aznar Soler, així com els discursos polítics i institucionals que les figures d'aleshores van pronunciar al seu moment (vegeu el llibre d'Antoni Furió).

Galdón Casanoves, que fou comissari de l'exposició *En defensa de la cultura, València capital de la República* ha publicat diversos articles sobre el patrimoni militar i la cultura d'aquell període. La present publicació mostra principalment el seu gran interès a recórrer les línies de defensa de l'exèrcit republicà i a reconstruir en aquestes pàgines —després d'un intens treball en arxius, biblioteques i hemeroteques— els episodis que foren l'escenari aquells llocs plens d'un singular valor testimonial.

Segurament, un dels punts més interessants de la present contribució al

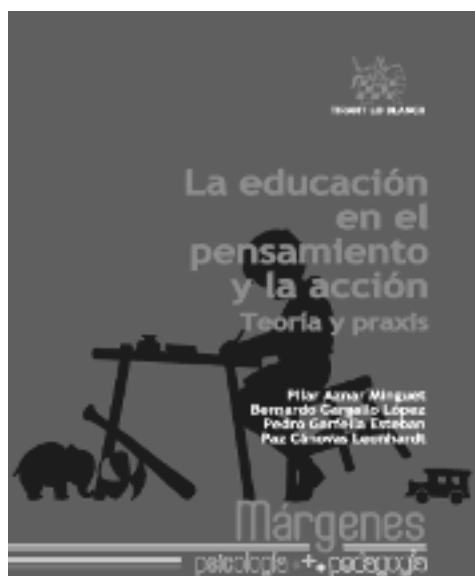
coneixement de la història més recent del país i una de les claus del plantejament de resistència republicana es trobava en la construcció de grans sistemes defensius, cada cop més complexos i eficaços, que havien de resistir els intents bombardejos que l'enemic llençava abans de passar a l'assalt de la infanteria. Per tal de dur a terme aquest sistema defensiu intensiu calia utilitzar grans quantitats de mà d'obra, cosa ben problemàtica donat que hi havia escassetat per les mobilitzacions anteriors. Calgué, doncs, acudir a una mobilització general de tota la societat, cosa que comportava una prèvia sensibilització i assumpció que la població civil formava part de l'exèrcit popular.

La batalla por Valencia està magníficament il·lustrada per material històric de tota mena: des de cartells muralistes de propaganda incitant a la defensa del govern republicà i del seu exèrcit, a fotografies i vinyetes il·lustratives de diaris de l'època. Tot plegat al costat d'una cartografia històrica militar amb detalls de les diverses fases del conflicte ens fan imprescindible aquesta aportació històrico militar d'Edelmir Galdón Casanoves a la història del País Valencià del segle XX.

□ Lluís Alpera
Lletres Valencianes, n° 29

Una profunda reflexió sobre l'educació

Sempre ha estat fàcil parlar sobre educació. Tothom s'ha atrevit a ponderar-la perquè tots estem implicats. Però investigar-la i sistematitzar-la per a analitzar el seu desenvolupament és una tasca àrdua que aquest llibre intenta facilitar.

**LA EDUCACIÓN EN EL PENSAMIENTO
Y LA ACCIÓN. TEORÍA Y PRAXIS**

PILAR AZNAR, BERNARDO GARGALLO,
PEDRO GARFELLA I PAZ CÁNOVAS

COL·LECCIÓ «MÁRGENES»

448 PÀGINES / 978-84-9876-966-1 / 29 EUROS

EDITORIAL TIRANT LO BLANCH, VALÈNCIA, 2010

La interpretació de les paraules per part de cada persona és única i per tant, diversa i d'una gran riquesa cromàtica, i aquest llibre pot representar de forma nítida una bona exemplificació respecte al seu títol. La maltractada paraula «educació» que admet tantes i tan diverses fórmules explicatives, es converteix ací en objecte metacognitiu i d'investigació.

El volum està adreçat als interessats per la psicologia i la pedagogia, i més exactament a aquelles persones enamorades de la Teoria de l'Educació i les seues distintes mirades, especialment als estudiants universitaris d'aquesta matèria. I tot des d'una reconsideració sobre el concepte, els àmbits, les dimensions i la finalitat referencial en la recerca d'un desenvolupament humà sostenible, com afirmen els mateixos autors.

S'incia el volum amb un detallat índex, i un clarificador i general pròleg del pro-

fessor Juan Escámez, dos detalls que s'agraeixen. A continuació, van desgranant-se els successius capítols que estan estructurats al voltant de quatre nuclis. Tots ells mantenen una organització similar de temes, subtemes i la corresponent bibliografia al final d'ells.

Els eixos que vertebreren i fonamenten la concepció del llibre són: la pluridisciplinarietat, l'aprenentatge al llarg de la vida, el desenvolupament sostenible i el protagonisme dels qui es dediquen al procés educatiu. La seua mirada és rigorosa amb els conceptes que configuren la disciplina a que es dediquen i al mateix temps oberta a les altres matèries com correspon a les últimes tendències d'epistemologia de frontera.

La necessitat de l'aprenentatge al llarg de la vida i eixa societat de coneixement que estem creant entre tots són la peça bàsica que caracteritza la sensibilitat dels autors vers la necessitat de polítiques públiques en una era que tendeix cap a un liberalisme inhumà. Entenen la Teoria de la l'Educació com a tecnologia científica planificada, una aspecte que valorem però no compartim.

El darrer apartat està dedicat a l'acció educativa, fent un repàs de les teories de l'aprenentatge i dissertant sobre els continguts de l'acció educativa com els blocs conceptuals, procedimentals i

actitudinals, i els seus facilitadors com la motivació, la disciplina, els models, els reforçadors i els entorns. I es finalitza amb els processos estratègics i metacognitius com la política del centre, la disponibilitat d'orientadors, el compromís del professorat, les estratègies i la seua avaluació.

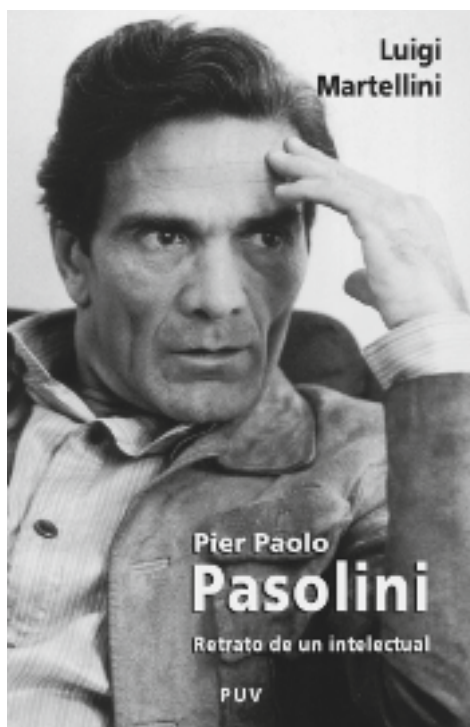
Globalment cal remarcar la sistematització dels continguts que aporten, i la practicitat reflexiva dels dos últims capítols. Per a ser un llibre de confecció grupal, cal agrair l'esforç d'adaptació que han fet els autors per oferir un producte coordinat. En la majoria de casos es nota l'interés per aportar recursos bibliogràfics actuals, alguns del 2009, amb un pes important dels llibres en espanyol, a més dels anglesos, i algunes obres en català i francès, tot i que estan absents les volàtils referències internàutiques.

□ Enric Ramiro Roca
Lletres Valencianes, n° 29

L'herència del dissident

Luigi Martellini aborda en aquest assaig acadèmic la figura de l'intel·lectual, escriptor i director de cinema italià Pier Paolo Pasolini (Bolonya, 5 de març del 1922- Roma, 2 de novembre del 1975), que encara suscita curiositat crítica.

**PIER PAOLO PASSOLINI:
RETRATO DE UN INTELLECTUAL**

LUIGI MARTELLINI

211 PÀGINES / 978-84-370-7928-8 / 20 EUROS

PUV, VALÈNCIA, 2010

Aquest llibre és una bona oportunitat per a visitar la complexa i decisiva obra d'un intel·lectual clau del segle xx. Al capdavant, en Passolini es concentren algunes de les contradiccions que van esclatar en un temps en què la revolució russa, la derrota del feixisme en la segona guerra mundial i l'esperança ideològica nascuda de l'impuls juvenívol universal dels anys 60, van propiciar la creença que el curs de la humanitat podia ser redreçat des d'uns pressupòsits progressistes. La revolució, però, ja no és el que era (¿fou alguna vegada el que havia de ser?), i tanmateix en les pel·lícules de Passolini (de la bellesa d'una religiositat popular i a flor de pell en *L'evangeli segons Mateu* a la convulsió políticosexual de *Saló o els cent vint dies de Sodoma*) continua surant el solatge d'una herència crítica on Déu, el marxisme i l'atracció homoeròtica formen un còctel de molt meritòria digestió.

De Passolini es recorda ara sobretot la seua condició revoltada d'homosexual i la seua postura crítica davant la societat italiana benpensant regida per la Democràcia Cristiana. És menys conegut, però, que va començar escrivint poesia (en publicaria el primer llibre als 19 anys) en la seua llengua materna, que no és l'italià, sinó el friülès. Aquest idioma, que es parla al nord d'Itàlia (a la regió autò-

noma del Friül- Venècia Júlia), pertany a la família lingüística retoromànica. Passolini l'usà per a la majoria dels seus escrits poètics, tot i que els assajos (com ara el cèlebre *Le ceneri di Gramsci* o *La religione del mio tempo*), a l'igual que el seu cinema, foren en italià.

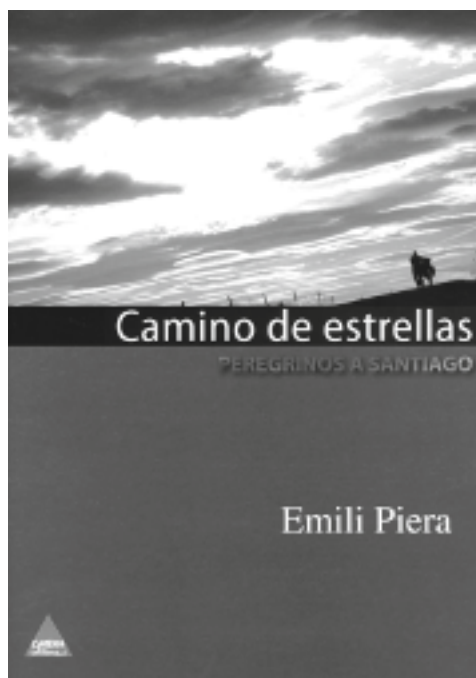
Hem parlat de l'herència de Passolini. Com demostra Martellini en aquest llibre, l'intel·lectual bolonyès fou incòmode per a tota classe d'esglésies: és obvi que estava en contra del sistema capitalista, però la seua postura intel·lectual distava molt d'acceptar sense més els dogmes del cristianisme oficial o del marxisme imperant en l'establishment dels partits comunistes occidentals (i molt menys en el sistema soviètic). Fou, substancialment i definitivament, un dissident.

Quan va ser assassinat en un fosc episodi encara no explicat convincentment una nit de novembre de l'any 1975 (mentre a Espanya tots esperaven el darrer sospir de la bèstia franquista), Passolini estava en el punt àlgid de la seua influència intel·lectual. Va viure només cinquanta-tres anys, però ja agradaria a molts insulsos nonagenaris condensar la meitat de la biografia d'aquest home, una de les veus imprescindibles de la cultura crítica del segle xx.

□ Víctor Cotlliure
Lletres Valencianes, n.º 29

Palabras sobre el camino

El escritor y periodista Emili Piera pone palabras a sus dos experiencias en el Camino de Santiago, separadas por algo más de veinte años, la primera a pie y la segunda en bicicleta. Durante el peregrinaje se suceden los escarmientos naturales y las lecciones humanas en situaciones que a veces rondan el límite de la resistencia física. Gracias a la prosa, siempre sugestiva y a trechos brillante, de Emili Piera, el libro abre dos puertas enfrentadas: una que da al mundo y otra, a sí mismo.

CAMINO DE ESTRELLAS

EMILI PIERA

161 PÁGINES / 978-84-92932-01-6 / 20 EUROS

CARENA EDITORS, VALÈNCIA, 2010

El libro de viajes *Camino de estrellas* recoge dos peregrinaciones a Santiago de Compostela acometidas por el escritor y periodista Emili Piera (Sueca, 1954) en momentos muy distintos de su vida. La primera, a pie, en 1986; la segunda, en bicicleta, en 2008. En ambas llevaba consigo dos compañeros, ambas quedaron inacabadas y para ambas eligió el camino medieval por excelencia, que es el francés. En la página 145, en medio de una limpieza del cuarto trastero de su casa, el autor encuentra veinte años después el diario oral del primer camino en una cinta olvidada de cassette. El libro se va a ir componiendo de pequeños milagros como este, prodigios cotidianos desde Saint-Jean-Pied de Port en adelante.

Hay libros que no se pueden reseñar con indiferencia crítica. Para quien ha hecho el camino de Santiago, cada vivencia narrada en este *Camino de estrellas* despierta el recuerdo de otra semejante vivida en las propias carnes. El lector ve entonces cómo su individualidad pierde peso. Y, sin embargo, no sigue leyendo con la tristeza que producen las experiencias empequeñecedoras, sino más bien al contrario, con la alegría que nos iguala por arriba en el reconocimiento de la humanidad común. La prosa, siempre sugestiva y a trechos brillante, de Emili Piera, va así evocando en el lector andariego, con una precisión constante, el eco de los propios pasos que creyó perdidos: la inmediata pérdida de identidad social, la posterior reducción del yo al nombre propio, la atención ritual prestada a las extremidades inferiores («¿Cómo andas hoy?»), la solidaridad de las vendas y de las viandas que pasan de mano en mano sin que nadie les ponga precio, el desánimo de los lodazales, los gritos de ánimo de los automovilistas anónimos, los reencuentros con amigos extraviados, el súbito cambio del paisaje, el orgullo disimulado ante el cuño hospitalario, la vivencia del laberinto en el miedo al extravío y, sobre

todo, la facultad del camino para cambiar la percepción de uno mismo.

Un gallego ilustre, Álvaro Cunqueiro, se enfrentó al enigma del camino y Piera lo cita al vuelo en la página 113: «Tiene que haber algo en la atmósfera del camino que lo doblega a uno y le hace pisar la tierra de otra manera». Pues de eso, de pisar la tierra con la conciencia debida, se trata. El antropólogo Marvin Harris, en su libro sobre la especie humana, nos ayuda a entender el vislumbre de Cunqueiro cuando escribió, simplemente: «En el principio, era el pie». El camino, en efecto, era el hombre.

La crónica espacial de Piera, que en ningún momento pierde su pulso con la atención a veces caprichosa del lector, combina las descripciones con los diálogos y las fotografías con las hojas de ruta. Alejado del prurito informativo de las guías de viaje no menos que del costumbrismo literario, *Camino de estrellas* es un libro de viajes muy personal que anima a hacer el Camino por primera vez o despierta en el caminante el deseo de volver a las andanzas.

□ Miguel Catalán
Lletres Valencianes, nº 29

Fugint del tòpic

Aquesta edició crítica de les explicacions falleres que va escriure Bernat i Baldoví a mitjan segle XIX per a diversos cadafals del centre històric de València redimensiona la figura de l'escriptor suecà i el reivindica com un ciutadà del seu temps.

**SÀTIRA I FALLES. LES EXPLICACIONS FALLERES
DE BERNAT I BALDOVÍ**

JOSEP LLUÍS MARÍN I GARCIA

200 PÀGINES / 978-84-370-7770-3 / 17 EUROS

PUV, VALÈNCIA, 2010

No hi ha dubte que la festa de les Falles ha canviat bastant en aquests darrers cent cinquanta anys. Els seus inicis, espontanis i populars, amb una evident funció crítica que agradava poc les autoritats i classes dirigents de l'època, en bona mesura han donat pas, en l'actualitat, a un producte de consum per al turisme de masses. En aquest procés de reconversió, burgés i conservador al parer de nombrosos estudiosos, la figura de Bernat i Baldoví hi ocupa un lloc preponderant, de manera que una «obra de batalla», com entenia l'escriptor valencià aquestes explicacions falleres (que no llibrets), s'ha convertit en el model canònic de la literatura fallera, un fetixxe intocable per a molts dels qui se'n reclamen hereus. Com a mostra, l'estil inconfusible de Bernat el trobem en els versos que acompanyen gran part dels monuments fallers que es planten cada

any. Malauradament, hi ha qui encara confon tradició amb immobilisme.

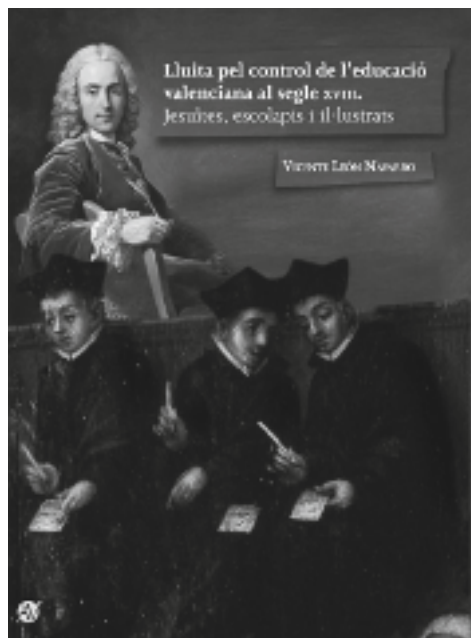
El treball de Marín, en canvi, ens presenta una visió de l'escriptor de Sueca més rica i complexa, tractant de fugir de la imatge bròfega i proçaç que és més estesa i que, inevitablement, conflueix en *El virgo de Vicenteta*, la seua obra més coneguda. En aquest sentit, els seus versos de temàtica fallera són un exemple paradigmàtic. El conjunt, que és la base d'aquesta anàlisi, el conformen nou explicacions (alguna adjudicada a Bernat per primera vegada), escrites entre 1850 i 1861, i estan considerades els textos fallers més antics que es conserven. La seua vàlua és, per tant, incalculable. Però més enllà de la seua compilació, que ja és de per sí tot un encert, la recerca de Marín, amb unes introduccions aclaridores i farcida d'unes notes a peu de pàgina que contextualitzen els versos a la perfecció en un temps i un espai concrets, ens permet reelaborar altres lectures de l'obra de Bernat i Baldoví que renoven el seu interès. Així, en els textos fallers hi trobem carxofes, naps i conills, com no podia ser d'altra manera, però també crítica a la moral de l'època, sobretot a les conductes sexuals que s'allunyaven de les normes socials, a la modernitat i al progrés.

És sorprenent, tanmateix, descobrir en peces de literatura popular com aquestes, cites i reflexions sobre els temes socials i polítics del moment que Marín ha sabut detectar, rastrejar i, en la majoria de casos, donar-nos l'explicació. Les desigualtats socials, els impostos i la Guerra al Marroc de l'any 1859, entre altres, conformen unes temàtiques que posen de manifest que Bernat i Baldoví era un ciutadà preocupat per tot allò que s'esdevenia al seu voltant en un moment de profunda inestabilitat política, amb els liberals moderats i progressites repartint-se el govern d'un Estat-nació, Espanya, en ple procés de formació. No debades, l'escriptor també va participar en la vida pública, com a polític i com a periodista, sempre des d'una posició de moderació heterodoxa, que el feia enemistar-se amb els líders polítics conservadors, i amb un to marcadament populista, en consonança amb la seua activitat literària. Qüestions, totes elles, que dibuixen un personatge amb més d'un perfil i que ens animen a aproximar-nos a la seua obra sense prejudicis limitadors.

□ Àlvar Peris
Lletres Valencianes, nº 29

Intriga y poder en las aulas de la Valencia del siglo XVIII

En este ensayo histórico, Vicente León pone en juego las tres fuerzas más importantes que pugnaban por el control de la educación en España, muy particularmente en Valencia, en el s. XVIII: jesuitas, escolapios e ilustrados. Una obra histórica con ingredientes de la mejor novela de intriga.

**LLUITA PEL CONTROL DE
L'EDUCACIÓ VALENCIANA AL SEGLE XVIII**

VICENTE LEÓN

312 PÀGINES / 978-84-96839-38-0 / 15 EUROS

CEIC ALFONS EL VELL, GANDIA, 2010

Resulta interesante, amén de necesario, comprobar por qué Vicente León, el autor de este ensayo histórico, establece una relación a tres y no a dos como podría pensarse de antemano; es decir, no trata de enfrenar grosso modo las posturas ideológicas relativas a la educación entre Iglesia y Estado, sino que va más allá para poner de relieve las distintas tendencias más allá de este marco que se nos antoja habitual. Para ello, el autor lleva a cabo un trabajo minucioso de recogida de datos que expone con la mayor claridad con el propósito de situarnos en un contexto que abarca tres siglos –desde el siglo XVI, en que Ignacio de Loyola funda la Compañía de Jesús, hasta el siglo XVIII, justamente con la expulsión de ésta a través de la Pragmática Sanción de 1767 dictada por Carlos III– y un área geográfica: la que concierne a Va-

lencia, y muy particularmente a Gandía, donde los jesuitas crearon, con el apoyo de Francesc de Borja, el famoso Colegio-Universidad. Éste, que comenzó su actividad educativa en 1549, se convirtió en un hito importante de la Compañía, un lugar desde el que ejercer su influencia y ampliar los horizontes de poder. Su defensa de la excelencia como método y del latín como lengua franca, entre otros valores, le valió el favor de importantes señores y, claro está, de los duques de la que hoy es capital de La Safor.

Esa sed de poder, según León, llevó a los jesuitas a anhelar otras parcelas de la enseñanza tan importantes como la teología que, en un principio, eran exclusivas del Estudi General, esto es, de la Universidad. Mientras tanto había surgido la figura de José de Calasanz, que durante su estancia en Roma tuvo la feliz idea de crear una institución que fuera capaz de acoger no ya a los hijos de los hombres más influyentes, sino de aquellos pobres de remate que pululaban por la capital italiana. De ese modo nació la Congregación de la Escuela Pía a caballo entre los siglos XVI y XVIII, y no llega a Valencia, luego de labrarse fama de liberal o aperturista (Calasanz entabla relación con hombres como Galileo), hasta 1737. También aquí, sin

pretenderlo, se dará de bruces con la rivalidad de los jesuitas.

No es mi afán revelar la trama, la historia, apasionante por otro lado, de este libro de historia que sin embargo podría leerse como una «novela histórica» (en la acepción más positiva de la expresión). A estas alturas queda por saber de las inquietudes de Jovellanos, preocupado por librar a la enseñanza no tanto de la religión (no era ése su propósito) cuanto de las dificultades que existían por introducir en aquélla el flujo de las nuevas ideas. Además del ministro reformista, hay lugar en esta historia para Gregorio Mayans, ilustrado valenciano que jugará un papel importante, y otros personajes destacados como el arzobispo Mayoral.

□ *Rafa Martínez*
Lletres Valencianes, nº 29

Els diners i el saber

Derek Bok, director de la càtedra de la Hauser Center for Nonprofit Organizations de la Universitat de Harvard i autor de *The Trouble with Government*, fa una crida, en aquest llibre, sobre l'excessiva comercialització de les institucions acadèmiques nordamericanes.

UNIVERSIDADES A LA VENTA

DEREK BOK

240 PÁGINES / 978-84-370-7844-1 / 18 EUROS

PUV, VALÈNCIA, 2010

Universidades a la venta (*Universities in the Marketplace*, segons l'original publicat l'any 2003 per Princeton University Press), el volum que ens ocupa ací, du com a significatiu subtítol *La comercialización de la educación superior*. És fàcil comprendre, doncs, el tema del llibre. A pesar que l'anàlisi de Drek Bok (que no és precisament un *outsider* en el panorama acadèmic nordamericà: va ser rector de Harvard i degà de la seua Facultat de Dret) se centra, com és obvi, en el cas estatunitenc, les seues conclusions són perfectament aplicables a Europa i, doncs, a les universitats valencianes.

La recerca de Bok parteix d'una conferència que va impartir el 4 de juny del 1988 en la cerimònia de graduació de la universitat de Harvard. Allí va exposar per primera vegada el seu neguit per la creixent conversió de la

universitat en un apèndix del sistema empresarial. A poc a poc, doncs, va anar covant la matèria del seu llibre. En les seues paraules (d'acord amb l'eficaç traducció al castellà de Vicent Climent Ferrando): *«En esta última década hemos asistido a la creación de vínculos entre universidades y empresas con capital-riesgo que ofrecen cursos vía Internet con finalidades lucrativas, o escuelas de medicina que aceptan dinero de empresas farmacéuticas a cambio de ayudas en el diseño de programas formativos para médicos. Al observar dichas tendencias, me preocupa que la comercialización pueda estar cambiando la naturaleza de las instituciones académicas, de tal manera que podamos llegar a arrepentirnos. Al concentrarse casi exclusivamente en obtener dinero, las universidades pueden poner en peligro los valores esenciales, y mermar la confianza y la lealtad de profesores, alumnos y exalumnos, e incluso del público en general».*

Ens pot semblar un sarcasme, en tot cas, que aquesta pruija siga enarborada en el país emblema del capitalisme mundial, i per un membre del seu *stablishment*. Però les raons acadèmiques tenen prou força –als Estats Units i arreu– com per a motivar una crida d'alerta

que farien bé de sentir els rectorats de tots els centres superiors del món.

La valentia de Derek Bok, en tot cas, s'ha vist compensada per l'excel·lent acollida crítica del seu llibre. David M. Shribman, del *Chicago Tribune*, per exemple, ha explicat en la seua ressenya que *«les universitats que no tenen una línia divisòria entre la seua pròpia cultura i la del món privat posen en perill els seus valors sense que això supose un increment del valor dels beneficis»*. És obvi que s'ha entés perfectament el sentit del toc d'atenció de Bok. Ara caldria que també s'entenguera en aquest costat de l'Atlàntic, massa sovint excitat per la imitació de tot el que ve de la pàtria del dòlar.

□ Víctor Cotlliure
Lletres Valencianes, n° 29

Altes capacitats

En el terreny de les altes capacitats hi ha una «línia» imaginària que separa un nivell intel·lectual normal d'un altre superior i ens indica fins on pot arribar la nostra capacitat per pensar i resoldre els problemes de la vida diària.

LA DELGADA LÍNEA AZUL DE LA INTELIGENCIA

AGUSTÍN REGADERA LÓPEZ

COL·LECCIÓ «OBSERVATORIO PEDAGÓGICO», 3

164 PÀGINES | 978-84-1520-405-3 | 12 EUROS

EDITORIAL BRIEF, VALÈNCIA, 2011

Brief és una editorial valenciana especialitzada en la publicació de llibres de temes d'Innovació Pedagògica i de capacitat professional i també de material didàctic per als centres escolars especialment tots aquells relacionats amb altes capacitats i educació en valors. Un pas més en esta direcció ha estat la publicació d'una nova col·lecció que amb el títol de «Observatori Pedagògic» té com a objectiu editar obres destacades del pensament pedagògic i també aquelles dedicades a la investigació educativa. Els tres títols fins ara publicats d'esta col·lecció són: *Infancia y resiliencia: actitudes y recursos ante el dolor*, *Repensando la educación: cuestiones y debates para el siglo XXI* i *La delgada línea azul de la inteligencia*.

L'autor de *La delgada línea azul de la inteligencia* és Agustín Regadera López, mestre, diplomad en Pedagogia Terapèutica, llicenciat en Filosofia i Lletres i

membre honorífic del Consell Superior d'Experts en Altes Capacitats. La seua obra té com a objectiu analitzar on es troba esta línia blava imaginària que determina quan el nivell intel·lectual d'una persona és normal o superior. Segons l'autor, perquè una persona pugua ser considerada com superdotada no només ha de comptar amb una major intel·ligència, encara que sens dubte és necessària, sinó que també hi ha altres factors que la determinen: una motivació alta, una autoestima sòlida, un compromís seriós amb la tasca i una habilitat creativa... Per això fins que no es confirme amb el temps, estes persones són encara «presumiblement» superdotats perquè «una persona amb alt potencial intel·lectual però que fa una mala utilització del mateix per diferents raons no s'hauria de considerar com a tal. O considerar-lo així per a unes coses si i per a altres no». Per a demostrar-ho aporta nombrosos exemples que ho confirmen, persones que han demostrat una capacitat intel·lectual alta per a determinades tasques però que s'han comportat de manera inadequada en altres.

Els alumnes amb una alta capacitat intel·lectual tenen algunes diferències significatives respecte a la resta, la primera d'elles és que aprenen a un ritme

més ràpid i la segona és que aprenen utilitzant els recursos intel·lectuals de forma diferent. En l'actualitat és més fàcil detectar als alumnes amb estes capacitacions, que necessiten ajuda per a poder desenvolupar les seues capacitats, ja que el professorat i els pares tenen una major sensibilització i una major preparació.

Esta obra divideix en tretze capítols i un apèndix bibliogràfic analitza les diferents opinions dels experts en la matèria i a més ens relata experiències adquirides per l'autor després d'anys de treball dins del camp de les altes capacitats. Un llibre interessant on tant pares com professors podran aprendre a detectar i ajudar a estos alumnes superdotats.

□ Ana Martín
Lletres Valencianes, nº 29

Fer història

L'any 1461 el ducat de Gandia i la resta de senyorijs de la nissaga, tornaren a la Corona. Des d'aleshores la memòria del llinatge, llibres i lligalls de l'administració de la casa, van quedar dipositats en l'Arxiu Real. Aquesta documentació ha servit de base per a reconstruir una part de l'esdevenir quotidià d'aquesta important família.

LA TAULA DEL SENYOR DUC

JUAN VICENTE GARCÍA MARSILLA

228 PÀGINES / 978-84-96839-33-5 / 12 EUROS

CEIC ALFOS EL VELL, GANDIA, 2010

En la dècada dels noranta a la universitat de València, Juan Vicente García Marsilla (València, 1965) va llegir la seua tesi de llicenciatura sobre la història de l'alimentació en la València medieval amb el títol: *Los sistemas alimentarios en la sociedad bajomedieval: el modelo de la ciudad de Valencia*. Quasi vint anys després aquest mateix autor ens presenta un nou títol que amb el nom de *La taula del senyor duc* tracta una temàtica semblant però centrada concretament en la cort dels ducs reals de Gandia. Una nissaga de la més alta noblesa directament emparentada amb la Corona i que tenia sota el seu domini amplis territoris. Des del moment que l'autor va llegir el seu primer treball fins ara, la histografia respecte a l'estudi dels hàbits en l'alimentació ha evolucionat molt, i ara són alguns més els investigadors que li han prestat atenció i han

utilitzat el seu estudi com un instrument més per reconstruir la vida quotidiana dels nostres avantpassats.

Al llarg dels anys l'alimentació i tot allò que a ella competeix ha anat adquirint progressivament una gran importància ja que els hàbits alimentaris són un símptoma del tipus de societat en què vivim. De la seua importància, hi ha nombrosos exemples hui en dia. Un d'ells és la investidura l'any 2010 de Ferran Adrià, ànima mare del restaurant El Bulli, com a doctor honoris causa per la Universitat de València. Un cuiner que ha aconseguit revolucionar el món de la restauració i ha donat una nova dimensió al fet d'alimentar-se.

Aquest interessant i entretingut llibre, de fàcil lectura, publicat per CEIC Alfons el Vell de Gandia, està dividit en tres grans capítols. El primer «Donar menjar al duc. El col·lectiu cortesà i l'alimentació» està dedicat a descriure aspectes relacionats amb l'alimentació i la gastronomia d'aquestes cases senyorials, a través de la rica documentació escrita en forma de quaderns de compres, albarans, cartes, etc. que ajuden a aquest historiador a conèixer la rutina diària de la casa i a tots aquells que vivien sota la seua protecció, una nombrosa cort pròpia de la nissaga de la casa. El segon

capítol «La dieta dels poderosos» tracta aspectes més concrets, analitza els aliments que consumien i els condiments que utilitzaven en la seua dieta diària. I finalment, el tercer capítol «La cuina i la taula. Menjar i conviure en palaü» estudia les tècniques utilitzades per a preparar els aliments, els llocs on menjaven i els rituals de les cerimònies. Al final del llibre juntament amb una extensa bibliografia, l'historiador recull les principals fonts consultades totes elles pertanyents a la sèrie Mestre Racional que es troben en l'Arxiu del Regne de València.

□ Marta Pérez
Lletres Valencianes, n° 29

